

Magyarország 1942-ben – bár papíron egy harckocsi-ezrede és két önálló harckocsizászlóalja volt – egyetlen hadra fogható harckocsiegységgel sem rendelkezett.

Ugyanis a gyorshadtest 1941. novemberi hazatérése után a harcteret megjárta Toldi harckocsik csaknem 100%-át nagyjavításra vissza kellett szállítani a gyárakba. Azzal azonban mind a német, mind a magyar hadvezetés tisztában volt, hogy harckocsik nélkül a frontra küldendő magyar erők harcértéke jóval kisebb lenne.

Ezért Németország engedett a már 1941 szeptembere óta hangoztatott magyar kérésnek, hogy a kivonuló alakulatokat lássa el páncélosanyaggal. A magyarok által ígért páncéloshadosztály gépkocsizó lövész- és hadosztályközvetlen alakulatait az 1. gépkocsizó lövészdandár feltöltött és ezredé át-szervezett gépkocsizó lövészászlóaljaiból, valamint közvetlen alakulataiból szervezték meg, amelyekhez csatlakozott az időközben átadásra került Nimród páncélozott légvédelmi gépágyúkkal felszerelt 51. páncélvadász-zászlóalj.

BONHARDT ATTILA

A MAGYAR HARCKOCSIZÓK

AZ 1. TÁBORI PÁNCÉLOSHADOSZTÁLY A DON MENTI CSATÁKBAN

Páncélrombolók

Steiner Antal főhadnagy festménye, 1942

A harckocsik megsemmisítéséhez a leghatásosabb eszközök a páncéltörő fegyverek, de mivel ezek nem álltak korlátlanul rendelkezésére a Honvédségnek, ezért olyan eljárásokat fejlesztettek ki, amelyek révén a harckocsi gyenge pontjainak (rossz látási viszonyok, csekély önvédelmi képesség) kihasználásával kis egységek (pl. szakasz) is hozzájárulhattak a páncélosok harcképtelenné tételéhez. A páncélrombolás egysége a három főből álló páncélromboló járőr, amely parancsnokra, biztosítóra és robbantóra tagozódik.

Keitel tábornagy 1942. januári budapesti tárgyalásain megállapodás született arról, hogy az 1942 nyarán meginduló oroszországi hadjáratban Magyarország milyen erőkkel vesz részt. „Hosszas alkudozás és huza-vona után” megegyeztek abban, hogy a kivonuló magyar 2. hadsereg állományába a 9 könnyű hadosztály mellé egy páncéloshadosztály is kerül majd. Azonban Magyarország ebben az időben – bár papíron egy harcoksziezrede és két önálló harcoksziazszoalja volt – egyetlen hadra fogható harcoksziegyseggel sem rendelkezett. Ugyanis a gyorshadtest 1941. novemberi hazatérése után a harcteret megjárta Toldi harcoksziek csaknem 100%-át nagyjavításra kellett szállítani a gyárakba. Azzal azonban mind a német, mind a magyar hadvezetés tisztában volt, hogy harcoksziek nélkül a frontra küldendő magyar erők harcértéke jóval kisebb lenne. Ezért Németország engedett a már 1941 szeptembere óta hangoztatott magyar kérésnek, hogy a kivonuló alakulatokat lássa el páncélosanyaggal.

SZÁLLÍTÓ ÉS HARCJÁRMŰVEK

A magyarok által ígért páncéloshadosztály gépkocsizó lövész- és hadosztályközvetlen alakulatait az 1. gépkocsizó lövészdandár feltöltött és ezredde átszervezett gépkocsizó lövészszaszoaljaiból, valamint közvetlen alakulataiból szervezték meg, amelyekhez csatlakozott az időközben átadott Nimród páncélosított légvédelmi gépágyúkkal felszerelt 51. páncélos vadász szaszoalja. A gépkocsizó lövészszaszoaljak alapjárműve a magyar

Botond terepjáró rajgépkocsi

tervezésű és gyártású, 6x4 kerék meghajtású Botond terepjáró tehergépkocsi volt, amely egy lövészraj szállítására volt alkalmas. A jó terepjáró képességű kocsi sem páncélzattal, sem fegyverzetel nem rendelkezett, így nem a harcjárművek, hanem a szállítóeszközök kategóriájába tartozott.

A hadosztály felderítő alakulata, az 1. felderítő szaszoalja egyik százada 14 magyar tervezésű és gyártású Csaba páncélgépkocsival volt felszerelve. Az összkerek-meghajtású, elől-hátul vezetőhellyel rendelkező harcjármű kezelőit 9–13 mm-es páncél védte az ellenséges lövedékektől és repeszektől. R-4-es rádiója, amelyet a hátsó vezető ke-

zelt, menet közben 20–40 km-es hatótávolsággal rendelkezett. A csatárváltozat fegyverzete egy géppuskából és egy 20 mm-es nehézpuskából állt, amelyek előerők és hevenyészett védőállások leküzdésére tették alkalmassá. A parancsnoki változatban a nehézpuska helyére egy R-4a típusú rádió került, amely teleszkópos rácsantennája segítségével 100-160 km-re is forgalmazható. A Csabák alapjában megfeleltek a könnyű felderítő páncélgépkocsikkal szemben támasztott követelménynek, mely így hangzott: „látni, hallani, jelenteni”, azonban gyenge védettséjük és fegyverzetük miatt komolyabb harc megvívására alkalmatlanok voltak.

Az 51. páncélos vadász-szaszoalja állományába tartozó 18 Nimród tulajdonképpen a svéd licenc alapján Magyarországon gyártott Toldi könnyű harcokszie alvázára épített, felül nyitott forgótoronyban elhelyezett 40 mm-es légvédelmi gépágyú volt. A harcjármű alapfeladata a menetben lévő páncélos hadosztály légvédelme volt. Rendszeresítésekor azonban úgy vélték, hogy a gépágyú pontos irányzéka és 120 lövés/perces tűzgyorsasága fölényt jelent az egyes lövéseket leadó harcoksziekkel szemben, ezért páncélos vadászfeladatokra is megfelelőnek tartották.

Az 1941-es hadjárat bebizonyította, hogy a Toldi harcokszie 5–13 mm-es páncélzata és 20 mm-es nehézpuskából álló főfegyverzete nem teszi alkal-

1938 M Botond terepjáró rajgépkocsi gyári makettje

Toldi könnyű harckocsi

masszá harckocsifeladatok megoldására. Bár a típusból 17 db vonult ki a páncélos hadosztály kötelékében, ezek parancsnoki, híradó, orvosi páncélfarműként speciális feladatokat kaptak.

Mivel 1942 elején magyar harckocsi-anyag nem állt rendelkezésre, a hadosztály legütőképesebb egységét, harckocsiezredét Németország által átadott 102 Pz.kfpw 38/t (magyar elnevezése: T-38) és 20 darab Pz.IV.F1 harckocsival szerelték fel.

A CKD gyár által LT-38 néven a csehszlovák hadsereg részére kifejlesztett könnyű harckocsi erősségének a nagy futógörgős, egyszerű, kevésbé sérülékeny futóművét tartották. A 10,5 t tömegű, jó menettulajdonságokkal rendelkező, mozgékony harcjármű 37 mm-es lövege és 25 mm-es homlokpáncélja pedig az akkori közepes kategóriájú harckocsikéval vetekedett. A német megszállók tovább gyártatták és Pz.kfpw 38 (t) típusjellel besorolták a Wehrmacht állományába. A típus azonban 1941-re már mind védettség, mind tüzérő szempontjából gyengének bizonyult, ezért fokozatosan kivonták a német páncélosok élvonalbeli kötelékeiből. Így viszonylag könnyű szívvel engedték át a honvédségnek, ahol lövegének űrmérete alapján a típust közepes harckocsinak minősítették.

A 22,3 tonnás Pz.IV.F1 közepes harckocsi 1941-ben a Wehrmacht legnehe-

zebb harckocsija volt. Eredetileg arra tervezték, hogy 75 mm-es, L/24 csőhosszú, nagyobb repeszhatású löveggel a csak kisebb űrméretű páncéltörő ágyúkkal felszerelt könnyebb páncélosok kísérője legyen. Kis kezdősebességű lövege a modern szovjet páncélosokkal szemben nem volt elég hatásos, ezért Németországban 1942 elején megkezdődött a típus hosszabb csövű, nagyobb átütőerejű páncéltörő ágyúkkal való átfegyverzése. A 75 mm-es, rövid csövű ágyúval rendelkező Pz.IV.F1 közepes harckocsit a honvédségnél nehéz harckocsiként rendszerezítették.

Az átadott harckocsikból csak egyetlen két zászlóaljás ezred felállítására futotta. A zászlóaljak első két százada 20-20 T-38-ból állt, amelyek harcát a Pz.IV.F1-ekkel felszerelt nehézharckocsi-század támogatta a zászlóalj harmadik alegységé-ként. Az ezred személyi állományának egy részét -

főleg a tiszteket - a németországi Wünsdorffban képezték át a német harckocsikra. A többiek felkészítése az esztergom-tábori páncélos-lőiskolán történt.

A HARCKOCSI-ALAKULATOK BEVETÉSE

1942. április 8-án megalakult a hadműveleti területre vonuló 1. tábori páncélos hadosztály német anyaggal felszerelt harckocsiezrede, amely a 30. harckocsiezred elnevezést kapta. Mind a hadosztály nevében szereplő tábori szócska, mind a harckocsiezred 30-as hadrendi száma arra utal, hogy itt nem a magyar páncélosok tervezett fejlesztésébe illeszkedő magasabb egységről, hanem egy meghatározott hadművelet idejére összeállított seregetestről van szó. A harckocsikezelők nagy része a lovasdandárok volt páncéloszászlóaljainak 2-3 éve szolgáló, legjobban képzett katonáiból került ki, akik büszkék voltak arra, hogy az Ansoldók és Toldik után „igazi” harckocsikkal felszerelt alakulathoz kerültek. Az ezred harci szelleme a frontra induláskor kitűnő volt.

A harckocsi-alakulatok első bevetésére 1942. július 18-án az ún. 1. urivi csatában került sor. A 30. harckocsiezred parancsnokáról elnevezett Zádorcsoport a 30/I. harckocsizászlóaljjal, az 51. páncélvadász-zászlóaljjal és egy gépkocsizó lövész-zászlóaljjal vett részt a támadásban a 7. könnyű hadosztály sávjában. A harckocsik és a velük való közös harcra ki nem képzett gyalogság között szinte nem volt harcászati együttműködés.

A gyalogság körében eluralkodott az a nézet,

1938 M Toldi könnyű harckocsi (WM gyári makett)

hogy a „harckocsi majd mindent elintéz”. Ezért a páncélosoktól leszakadva, egy csoportba tömörülve kísérték a támadást, így a harckocsikat a saját vonalukon átengedő szovjet géppuskások súlyos veszteségeket okozhattak a magyar gyalogságnak. Ennek ellenére a támadás lendületesen haladt, és a Zádor-csoport délutánra elérte a Don harckocsikkal már járhatatlan, mocsaras partját. A harcok során csekély saját veszteség mellett 4 ellenséges páncélost zsákmányoltak, 21-et pedig kilőttek, ebből 14 a Nimród páncélvadászok számlájára írható. Ezek közül azonban csak 1 volt T-34, a többi amerikai gyártmányú könnyű Stuart harc-

kocsi volt, amely páncélzat és fegyverzet tekintetében megfelelt a magyarok által használt T-38-nak.

A harckocsi-alakulatok sikeresen megoldották első harci feladatukat. Azonban ismételen bizonyosodott, hogy a harckocsik ugyan megtörhetik az ellenfél ellenállását, és elérhetik a kitűzött célterületeket, de azok megtisztítása és végleges megszállása a gyalogság feladata. A magyar gyalogság ezt nem hajtotta végre, így a folyóparti mocsaras erdőben megbújó szovjet csapatok az éjszaka folyamán a folyón átdobott tartalékokkal – köztük harckocsikkal – megerősödve a páncélosok elvonulása után visszafoglalták a korábbi hídfő egy részét, és ott tartós védelemre rendezkedtek be.

1942. augusztus elején a szovjetek az Urivtól délre fekvő korotajaki hídfőt

két ezred átdobásával fokozatosan bővítették, ezért a hadsereg-parancsnokság úgy döntött, hogy az ott harcoló 10. és 12. könnyű hadosztályok támogatására és a hídfő megtisztítására beveti az 1. páncéloshadosztályt. Az augusztus 7–8-án lezajlott 1. korotajaki csatában a páncéloshadosztály csapatai új eljárást alkalmaztak. A harckocsik az első lépcsőben támadó gépkocsizó lövészek mögött mint kísérő harckocsik mozogtak előre, és a hégzagokon keresztül tüzeltek a gyalogságot veszélyeztető célokra, így némiképp sikerült kivonni magukat a szovjet páncéltörő fegyverek és páncélromboló járórok hatása alól. A hídfőben ellenséges harckocsik nem voltak. Bár sikerült a korotajaki templomot elérni, a vasútállomás és a vasúti töltés elleni támadások összeomlottak. A kétnapos harcban a 30. harckocsiezred 38 T-38-at és 2 Pz-IV-et veszített. Bár a kilőtt vagy meghibásodott harckocsik egy része javítható volt, a harmincszázalékos veszteség az ezred és a hadosztály harcértékét jelentősen csökkentette. Augusztus 8-án az urivi hídfőben egyre erősödő szovjet nyomás miatt a korotajaki harc félbeszakítását és az Urivhoz való átcsoportosulást rendelték el a páncéloshadosztály számára.

Aknára futott T-38 javítható sérüléssel

AZ URIVI HÍDFŐCSATÁK

1942. augusztus 10-én reggel indult meg a 7. és a 20. könnyű hadosztály, valamint az 1. páncéloshadosztály támadása az urivi szovjet hídfő ellen. A támadás megindulása előtt a szovjet csapatok titokban kiürítették első vonalaikat, s a megbízható összeköttetés hiánya miatt az oda a vártnál előbb megérkező magyar gyalogságot érte a saját tüzéség tűzcsapása. Az első támadási céltől 200 méterre található erdő szélén voltak az ellenfél rejtett, erős páncéltörő tűzrendszerrel kiépített állásai. A saját tüzéségi tűztől megrendült gyalogság a harckocsik támogatása ellenére nem tudta birtokba venni az ellenséges állásokat. A magyar harckocsizó már az előrekúszó szovjet páncélromboló járórokkal vívtak közelharcot.

A 2. urivi csatáról így emlékezett meg Maklár László százados, az egyik nehézharckocsi-század parancsnoka: „A páncélos-közelharcban és a páncéltörőtűzben kritikus helyzetbe került harckocsi-lépcsők fokozatosan visszahúzódnak. A balszárnyon Hegedűs zászlósom egyik kocsját hűtőlövés, a másikat a te-

tején aknatalálat éri. Kovács hadnagyom pedig kocsijait a lövéssérülések miatt alig tudja a tűzből fokozatosan hátrább vonni. Topai százados, elsőlépcső-parancsnok harckocsiját kilövik, ő hősi halált hal. Resch alezredes, zászlóaljparancsnok kocsiját mozgásképtelenné lövik. Gyalogságunk a nagy veszteségek miatt megrendülve mellőlünk és tőlünk balra egyaránt húzódik vissza. A harckocsik és a védtelenebb páncélva-dások is mind hátrafelé mozognak. Ki súlyosan sérült kocsijával, ki lőszerért igyekszik hátrafelé. A helyzet válságossá válik a várt orosz harckocsi-ellentámadás nélkül is. A súlyosan sérült és hátra mozgó harckocsik, megrakva jajgató, véres sebesültekkel, csak növelik a megrendülést, főleg a gyalogság soraiban.”

A harckocsik az első támadási céltől, a szovjetek első állásaitól visszavonulva is kitartottak, és megakadályozták, hogy az ellentámadásba lendülő szovjet erők a megingott magyar gyalogságot megsemmisítsék. Annak ellenére, hogy a 2. urivi csatában mindkét fél súlyos veszteségeket szenvedett, egyikük sem nyert teret. A 30. harckocsiezred-

nek az éj leple alatt ugyan sikerült a kilőtt és műszaki hiba miatt mozgásképtelenné vált harcjárműveit kivontatnia, az ezred harcértéke azonban tovább csökkent.

Míg Urivnál folyt a csata, Korotajaknál átkelt a Donon a hídfőben lévő szovjet hadosztály harmadik ezrede és egy harckocsidandár részei is, amelyek ismét birtokba vették Korotajakot, és félő volt, hogy Osztrogozsszk irányába előretörve kettévágják a magyar 2. hadsereget. Mivel az ott harcoló IV. hadtest parancsnoka saját erőből nem tudta a helyzetet tisztázni, a Korotajaknál harcoló magyar és német erők támogatására az 1. páncéloshadosztályt augusztus 12-én pihenő nélkül Urivból ismét Korotajakhoz csoportosították át. A páncéloshadosztály beérkezett erőinek augusztus 13-án sikerült a szovjet támadást megállítani. Az augusztus 14-re tervezett támadási célt, Korotajak elfoglalását, a vasúti töltés és a Don közti terület megtisztítását, valamint a folyópart birtokbavételét azonban nem tudták megvalósítani.

A német Pz.IV F1 rövid csövű közepes, magyar besorolás szerint nehéz harckocsi

A napokig tartó harcban főleg a gyalogos- és a gépkocsizó lövészalakulatok vettek részt. A 2. korotajaki csatában így nem lendületes, legalább zászlóalj-kötelékben végrehajtott támadás, hanem a gyalogos részek helység-harcban való támogatása volt a 30. harckocsiezred feladata. 100 méterekért, utcá-kért, házakért folytak Korotajakban a harcok. A harckocsik naponta rajonként, szakaszonként futottak ki, s gyakran estek aknák és rejtett páncéltörő fegyverek áldozatául. Mivel a helység-harcot otthon nem állt módjukban gyakorolni, annak fortélyait a gyakorlatban, veszteségek árán tanulták meg. Augusztus 20-án rövid pihenőre és műszaki karbantartásra kivonták a harcból az 1. páncéloshadosztályt. A technikai szolgálat áldozatos munkájának eredményeként a végleges harckocsivesztés 1942. szeptember 1-jére 15, más források szerint 30 harckocsira csökkent.

1942. szeptember elején a magyar-német hadvezetés az urivi hídfő végleges kitisztítására szánta el magát. Ehhez 3 magyar könnyű hadosztályt, 1 német gyaloghadosztályt, 6 tüzérosztályt, 1,5 légvédelmi tüzérosztályt, egy német rohamlöveg- és 2 páncélvadászosztályt, valamint az 1. tábori páncéloshadosztályt bocsátották a támadás irányítója, Langermann német páncélostábornok rendelkezésére. A tervek szerint a magyar és német gyaloghadosztályok feladata lett volna a szovjet csapatok védelmének áttörése, a védőkörletek elfoglalása. A páncéloshadosztály pedig a keletkezett résen benyomulva elfoglalta volna a doni átjárót, megakadályozva ezzel a védőknek a túlpartról történő utánpótlását.

A gyaloghadosztályok támadása szeptember 9-én indult meg az egy hónap alatt lépcsőzetesen kiépített, műszakilag megerősített, páncéltörő és tüzfegyverekkel bőven ellátott szovjet védőállások ellen. A támadás azonban a súlyos véres veszteségek árán is csak rendkívül nehezen nyert teret. A harckocsik az átszegdelt, bokros terep, valamint a telepített aknamezők miatt gyorsaságukban rejlő előnyüket nem tudták kihasználni. A védőknek sikerült az otticsihai erdő nyugati szélén kiépített hátsó védőállásokban megkapaszkodniuk és Szeljavnoje falut is megtartaniuk. A hídfő megerősítésére az 53. és

a 140. harckocsidandár – 42 tonnás KV-1 nehéz harckocsikkal – szeptember 13-ra virradóra átkelt a Donon. A harckocsik a lövészcsapatokkal ellenlökéseket hajtottak végre. A Szeljavnoje községből kitörni szándékozó szovjet csapatok ellen indított 30. harckocsiezred KV-1 nehéz harckocsikba ütközött.

A kibontakozó páncéloscsatákban mutatkozott meg igazán az átadott T-38-ok és rövid csövű Pz.IV.F1-ek páncélvédetség- és tüzerőbeli hátránya a korszerűtlen szovjet T-34 és KV harckocsikkal szemben. Így ír erről az egyik szemtanú, Maklár László harckocsiszázad-parancsnok: *„Már látni is Kárpáthy százados harckocsijainak felfejlődött vonalát, melytől jobbra tűzvonalban állunk. Szemben és jobbra semmi, fél balra kb. 2000 m távolságra egy KV-1-t látok, amint az erdő felé halad, meg-megáll és tüzel. A toronyból távcsővel figyelve már három reá leadott lövésünket találatnak állapítom meg. A KV közben továbbment, leadott egy-egy lövést, amelyek nyomán sorainkban egy-egy kocsi találat ért. Hegedűs zászlós kocsija tőlem balra kb. 20 m-re előre áll, lassan lángolni kezd. Szerencsésen kímásznak mind az öten. Kegyetlen érzés volt a fölényben levő lövegek és páncélzattal szemben eredménytelenül tűzharcot vívni.”*

Szeptember 13-án a magyar csapatok kilöttek két szovjet harckocsit, miközben saját veszteségük 24 harckocsi volt. Szeptember 14-én a 30. harckocsiezred 21 még harcképes harckocsijával megerősített támadása eredménytelenül próbálta a szovjet erőktől a hídfőt

megtisztítani. Szeptember 16-án estére a szovjet ellentámadás az eredeti fő ellenállási vonalra nyomta vissza a magyar-német csapatokat. Ekkor már csak 12 T-38 és 2 Pz.IV típusú harcképes páncélos állt rendelkezésre. A magyar hadvezetés feladta az urivi hídfő felszámolására vonatkozó elképzeléseit, és védelemre rendezkedett be. Ezzel véget értek a nyári hídfőcsaták, és hosszú hadműveleti szünet kezdődött a Don partján, de a megmaradt urivi és scsucsjei hídfők mérges túskegék ékelődtek a magyar védővonalakba.

A hídfőcsatákban a magyar harckocsicsapatok jelentős szerepet vállaltak magukra. Lendületes előrenyomulásukkal segítették a támadó gyalogságot, visszavonulás esetén utóvédként páncélvédetségük és nagy tűzerejük birtokában fedezték a hátráló csapatokat, megakadályozva, hogy az ellentámadó ellenség megsemmisítse azokat. Abban, hogy a doni szovjet hídfők ellen nem értek el döntő sikert, közrejátszott a harckocsik számára alkalmatlan mocsaras, erdős terep és az, hogy a szovjet védőknek lehetőségük maradt tagolt, műszakilag megerősített védőrendszer kiépítésére.

Az elvégzendő feladathoz képest eredetileg is kevés harckocsi állt rendelkezésre. Három helyett két zászlóalj alkotta a 30. harckocsiezredet, ezért a támadáshoz nem mindig állt rendelkezésre a kellő lökőerő. E mennyiségi hiányt növelte, hogy a harcok folyamán műszaki okokból vagy hadisérülések miatt ideiglenesen kiesett harcjárművek helyett nem állt rendelkezésre pótló

Pótlásként átadott hosszú csövű Pz.IV.F2, 1942 október

lás, amellyel e harckocsik személyzete újra bekapcsolódhatott volna a hadműveletekbe. A védettebb, nagyobb tűzerővel rendelkező szovjet harckocsik megjelenése a 3. urivi csatában megrendítette a személyi állomány fegyveibe vetett bizalmát.

A REGENERÁLÓDÁS HÓNAPJAI

A nyári harcok után az 1. páncéloshadosztály mint a magyar 2. hadsereg hadműveleti tartaléka Kamenka környékén téli szállásra rendezkedett be. Folytatódott a hídfőcsatákban elhasználódott járművek javítása. 1942 októberében már csak 59 Pz.kpfw. 38 (t) és 14 Pz.IV.F1. állt rendelkezésre. Mivel tartalék harckocsik nem voltak, hogy az ezred hadra foghatóságát fenntartsák, a németek hét hosszú csövű, nagy átütőerejű, 7,5 cm-es páncéltörő harckocsilöveggel felszerelt Pz.IV.F2, illetve Pz.IV.G-t, valamint tíz, szintén 7,5 cm-es, de rövid, L/24 csőhosszú löveggel felfegyverzett Pz.III.N. közepes harckocsit adtak át a magyar 1. tábori páncéloshadosztálynak.

A nehézsorozatok harckocsi nélkül maradt legénységét rohamtempóban átképezték a hosszú csövű Pz.IV-ekre. A Pz.III-ak személyzete nagyjából 1942 őszén pótlásként a frontra küldött póttartalékosokból állt, akiknek nem volt megfelelő harckocsizó-előképzettségük. Sem a két-három német kiképző, sem Balogh Károly főhadnagy, megbízott századparancsnok nem tudta hadra foghatóvá tenni a századot. 1942 decemberében a németek küldtek kiképzett harckocsizókat. Így a Pz.III. század a magyar 30. harckocsiezred állományában, de német személyzettel harcolt a szovjet áttörés és a magyar 2. hadsereg visszavonulása idején. Az 51. páncélvadász-zászlóalj a kiesett Nimródok pótlására 5 db igen hatékony, 75 mm-es páncéltörő ágyúval felfegyverzett Marder II páncélvadászt is kapott.

A beállt kemény hidegek nagy nehézséget jelentettek a járművek beindításánál. A harckocsi téli indításához szükséges melegítő késői megérkezése miatt csak 1942. december végén, 1943. január elején kezdődhetett meg azok beszerelése. 1943. január 1-jétől az 1. páncéloshadosztályt a Hans Cramer vezérőrnagy vezetése alatt álló ún. Cramer-hadtest kötelékébe sorolták, ezzel kivették a magyar 2. hadsereg kezéből az egyetlen tartalék sereget, amellyel rendelkezett. A Cramer-had-

test a német B hadseregcsoport tartalék harccsoportja lett.

A VÖRÖS HADSEREG ELLENOFFENZÍVÁJA

1943. január 12-én a magyar 2. hadsereg védősávjában is megkezdődött a Vörös Hadsereg offenzívája. Január 12-én az urivi, majd január 14-én a scsucseji szovjet hídfőből indult szovjet betörés áttöréssé fejlődött. A keletkezett résen szovjet páncélos- és gyorsan mozgó alakulatok nyomultak a védők hátába, hogy átkaroló hadmozdulatokkal a védelmet feldarabolják és a zsákokban maradt ellenséges csapatokat megsemmisítsék.

Bár az 1. páncéloshadosztály alakulatai viszonylag közel voltak a betörések színhelyéhez, a német hadvezetés habozása miatt a hadosztály csak január 15-én kapott parancsot a scsucseji áttörés felszámolására. Ekkor azonban már nem volt lehetőség a scsucseji hídfőből dél nyugati irányba kitört ellenség teljes megsemmisítésére, csupán a betörés Volcsjénél való elreteszelésére történhetett kísérlet.

Január 16-án az 1. páncéloshadosztály harcképes részei Markinál gyülekeztek Volcsje visz-

Magyar tisztek átképzése német harckocsikra, Wünsdorf, Németország

szavételére. A támadás, amelyben a 30. harckocsiezred négy százada és két gépkocsizó lövészszázalaj vett részt, 4-5 órával a sötétedés beállta előtt indult. A méteres hó, a -30°C -os hideg, a harckocsik és az emberek le-, illetve megfagyása, valamint a Volcsje felől jövő ellenséges tűz erősen lefékezte a támadás lendületét. A község birtokbavétele nem sikerült. A támadás eredménye csupán annyi volt, hogy némiképpen lelassította az oroszok dél nyugat-nyugat irányú előretörését. Cramer tábornok elrendelte a Kamenkára való visszatérést és a felkészülést egy északi irányú áttörésre Osztrogozsszk felé.

Miközben a hadosztályparancsnok a Kamenka–Osztrogozsszk közti úton felderítésén volt, Cramer tábornok 1943. január 17-én este megparancsolta a páncéloshadosztály haladéktalan hátravonulását Tatarinóra a Golobu-

1940/43 M Zrínyi II. rohamlöveg (WM gyári makett)

Magyar katonák egy elhagyott KV-1 szovjet nehéz harckocsit vizsgálnak (fent)
A németek által átadott, a honvédségnél közepes kategóriába sorolt Pztkpww 38(t) (T-38) könnyű harckocsi (lent)

lenséges behatás nélkül – elvesztette seregtestjellegét, és a további harcok folyamán már csak egy gyorsan mozgó vegyes csoportot képezett.

A MAGYAR HARCKOCSIZÓK HELYTÁLLÁSA

Január 18-án Tatarinóban érte a rendezkedő páncélosadosztályt a hír, hogy a következő települést, Alekszejevka-Nyikolajevkát már szovjet csapatok és partizánok tartják megszállva, és elzárják a további visszavonulás útját. A 30. harckocsiezred megmaradt harckocsijából, páncélvadászaiból, árkászszázadából és vonatából alakított harccsoport súlyos utcai harcokban kiűzte az ellenséget Nyikolajevkából, majd a településre vezető utak lezárásával biztosította a városon átvonulást a többi alakulat számára. Végül utóvédként követte az elvonulókat.

sovka–Kamenka–Karpenkovo útvonalon. Ez az éjjeli visszavonulás az egyetlen még járható úton, amelyről a hótorlaszok és árkok miatt letérni nem lehetett, s amelyen magyar, német, sőt olasz gyalogos-, fogatolt és gépkocsizó alakulatok mozogtak rendetlen összevisszaságban, végzetes csapást mért a páncélosadosztályra. A különböző alakulatok járművei összekeveredtek. A hófúvásban elakadt járművek eltorlaszolták az utat. A nagy hideg, a vihar,

a rossz látási viszonyok, az orosz harckocsik előretörésétől való félelem szülte rémlátomások pánikszerű hangulathoz vezettek.

Ez a váratlanul és előkészítetlenül elrendelt s rendkívüli körülmények közt végrehajtott visszavonulás megfosztotta a páncélosadosztályt harckocsi-, gépkocsi- és tüzérségi anyagának java részétől, amit belátható időn belül nem lehetett pótolni, így a páncélosadosztály – tulajdonképpen el-

BÁN ATTILA

AZ ENIGMA H29 REJTJELEZŐ GÉP

Az Enigma forgó kódtárcsás, elektromechanikus rejtjelező gépek forgalmazása az 1920-as években kezdődött meg, először kereskedelmi célokra.

Fejlett, többlépcsős kódolása miatt a titkosítását az 1970-es évek elejéig (tévesen) feltörhetetlennek tartották. A német szárazföldi haderő 1926-tól kezdte alkalmazni különféle változatait. A Magyar Királyi Honvédség az 1930-as évek elején vette használatba a G31-es, nyomtató nélküli típus külső nyomtató csatlakozására alkalmassá tett változatát, illetve a nyomtatóval felszerelt H29-est. A Hadtörténelmi Intézet és Múzeum tulajdonában lévő (hiányos nyomtatójú) Enigma H29 tudomásunk szerint az egyetlen fennmaradt példány.